

BAKİ ŞƏHƏR TİMSALINDA ŞƏHƏR TORPAQLARI VƏ ONLARIN AĞIR METALLARLA ÇİRKƏNMƏŞİ

Qasimova L.S., Qasimov X.M.

*AMEA Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutu
leilagasimova84@gmail.com*

Müasir şəhərlərdə sənaye və enerji komplekslərinin fəaliyyəti, kommunal və nəqliyyat sistemləri şəhər ekosistemlərinin torpaq örtüyünə mənfi təsir göstərir, onların çirklənməsinə və deqradasiyasına, transformasiyasına gətirib çıxarır.

Tərəfimizdən

Bakı şəhərinin 12 rayonunun ərazisindən antropogen təsirə məruz qalan, toxunulmamış və daim rekultivasiya prosesləri gedən bağ, park və yol kənarı ərazilərindən urbotorpaqların götürülmə metodikasına uyğun olaraq torpaq nümunələri götürülmüş və laborator analizlər edilmişdir. Analizlər agilent 7700 icp MS atom adsorbsion spektrofotometr cihazı və Miniflex 600 cihazı ilə aparılmışdır.

Bakı aqlomerasiyasında (Səbail, Yasamal, Nizami, Nəsimi, Nərimanov, Xətai, Qaradağ, Binəqədi, Pirallahı, Suraxanı, Sabunçu.) yerləşən park, bağ və yol kənarlarından müxtəlif sıxlıqlı torpaqlardan, müxtəlif dərinliklərdən 30 torpaq nümunəsi götürülmüşdür. Götürülən torpaq nümunələrinin ağır metalların təyini üzrə analizləri aparılmışdır. İşin müqayisəli xarakteri nəzərə alınaraq illərcə torpağı heç bir təsirə məruz qalmayan yaşıl zonlardan və davamlı pressingdə olan yol kənarı ərazilərdən torpaq nümunələri götürülmüşdür. Təcrübə nəticələrin təhlili zamanı aşkar olunmuşdur ki, torpaq örtüyü tökmə-gətirilmə torpaqlardan ibarət olan əksər parklarda torpağın üst qatında, 0-20 sm dərinlikdə ağır metalların klark göstəricisi norma daxilində olsa da, torpağın 20-50 sm dərinlikdə alt qatlarında bu göstərici normanı üstələyir. Təbii əra-zi kompleksinə antropogen müdaxilə mənbəyi sayılan avtomagistralların ərazisində, avtomobil mühərriklərində yanma zamanı meydana gələn elementlərin uzunmüddətli dövrdə səthdə yığılaraq profil boyunca miqrasiya etməsi müşahidə olunur.

Tədqiqat zamanı Bakı şəhəri aqlomerasiyasının nüvəsində torpaq kəsilmələri yol şəbəkəsindən 100 metrlik radiusda təyin edilmişdir. Aşağıda (Cədvəl 1.) 100 metrlik radiusda qurğusunun miqdarının yol şəbəkəsinin sıxlığından düz mütənəsis asılılığı göstərilmişdir.

Cədvəl 1. Bakı şəhəri daxilində torpaq nümunələrində qurğuşunun (Pb) miqdarı

№	Məntəqə	Pb-un miqdarı, mq/lq			100 metr radiusda yol şəbəkəsinin sıxlığı, zolaq*metr
		0-20 sm	20-50 sm	norma	
1	Nəsimi r., Z.Əliyeva	5	12	35	178
2	Nərimanov r.,Atatürk	31	12	35	1226
3	Nərimanov r.,Zoopark	9	16	35	724
4	Nərimanov r., Nərimanov parkı	17	8	35	718
5	Xətai r., Nizami parkı	10	7	35	120
6	Nizami r.,H.Əliyev parkı	8	13.5	35	949
7	Xətai r.,Nizami parkı	8	9	35	484
8	Səbail r.nu Milli park	11	21	35	0
9	Yasamal r., H.Zərdabi	62	25	35	1627
10	Yasamal r.,E.Akademiyası	8	9	35	1016
11	Nəbatat bağı	8	12	35	0

Cədvəldən göründüyü kimi yol şəbəkəsinə yaxın ərazilərdə, məsələn Yasamal rayonu, Həsən bəy Zərdabi küçəsində 40°22'48.71"N, 49°48'32.44"E yerləşən kəsimin analizi zamanı torpağın üst və alt qatında qurğuşunun miqdarı YQH-ni üstələyir. Buna ən başlıca səbəb isə məntəqənin geniş yol qovşağı ərazisində yerləşməsidir. Bundan başqa Nərimanov rayonu Atatürk parkı 40°24'20.99"N, 49°50'57.47"E cəhətlərdə yerləşən kəsindən götürülən nümunədə də eyni ilə üst horizontda qurğuşunun miqdarı yüksəkdir, çünki bu park da geniş yol şəbəkəsinin əhatəsində yerləşmişdir.